

Bunkers vinden nieuwe bestemming

BETONNEN

souvenirs

Op diverse plekken in ons land zijn bunkers ingericht als musea.

Na de Tweede Wereldoorlog liet de Duitse bezetter duizenden bunkers achter. Een deel daarvan werd opgeruimd, maar nog altijd zijn langs de kustlijn de restanten van de Atlantikwall te zien. Steeds vaker krijgen bunkers een nieuwe bestemming. Bijvoorbeeld als museum, vakantiehuis, Bed & Breakfast of als thema van een fiets- of wandelroute.

Betonnen souvenirs”, zo noemt Philip Bloemendal de bunkers aan de Scheveningse kust in het Polygoon-bioscoopjournaal van juli 1954. Alleen al in Nederland lieten de bouwlustige Duitsers duizenden van die ‘souvenirs’ achter. Zo’n 21.000 lichte bunkers en 2.000 zware. De muren waren twee tot drie meter dik. Zelfs bommen konden ze niet beschadigen. Daartussen lagen tankmuren en -grachten, loopgraven en mijnenvelden. De meeste bunkers maken deel uit van de Atlantikwall, de 5.000 kilometer verdedigingslinie langs de kustlijn van Noorwegen tot aan de grens van Spanje. Hoewel het reusachtige project nooit helemaal voltooid werd, leidde het wel tot een immens bouwwerk, waarvan we tot op de dag van vandaag de restanten nog aantreffen. De Atlantikwall bestond uit

bunkers in kleinere en grotere complexen, versperringen en mijnenvelden.

DUIZENDEN HUIZEN GESLOOPT

Organisation Todt, vernoemd naar Fritz Todt, een Duits ingenieur en minister van Bewapening en Munitie, voerde het bouwproject in opdracht van Hitler uit. In 1943, op het hoogtepunt van de bouw, werkten in West-Europa een half miljoen arbeiders voor Organisation Todt. Dit waren zowel

werkmannen die gelokt waren met hoge lonen als dwangarbeiders die via de Arbeitseinsatz werden ingezet. Zij hebben naar schatting 25 miljoen kubieke meter beton verwerkt in 17.000 zware en 100.000 lichte bunkers. Ten behoeve van de Atlantikwall werd in 1944 de hele Nederlandse kuststrook ontruimd. 300.000 mensen die dichtbij de kust woonden, moesten vertrekken; hun huizen werden gesloopt. Alleen al in Den Haag zijn ruim 3.000 huizen afgebroken om een tankgracht van 300 meter breed dwars door de stad aan te leggen. De elf belangrijkste havens van de Atlantikwall werden Festungen genoemd. Langs de Nederlandse kust waren dat Hoek van Holland en IJmuiden.

KIPPENHOK

Na de bevrijding werden veel bunkers, tankgrachten en loopgraven opgeruimd voor de wederopbouw van de kustplaatsen en later ook voor de aanleg van de Deltawerken. In duinen, landerijen of tuinen van particuliere eigenaren bleven restanten van de Atlantikwall echter vaak liggen. Slopen was duur en men besloot zo’n bunker dan maar te gebruiken als opslagruimte, kippenhok of fietsenschuurtje. Op een paar plekken langs de kust zijn daardoor nog vrijwel intacte bunkercomplexen te vinden.

‘MINDER BELADEN HISTORIE’

Bunkers die niet werden opgeruimd, kregen na verloop van tijd een nieuwe functie. Soms werden ze gebruikt als noodhuisvesting. Tijdens de Koude Oorlog bleken ze bovendien nuttig als mogelijke schuilplaats voor de burgerbevolking. Doordat de betonnen wanden soms meer dan twee meter dik zijn en de temperatuur en de luchtvochtigheid vrij constant blijven, zijn ze ook voor verschillende vleermuissoorten een geliefd overwinteringsverblijf. Al zijn zij zeker niet de enige die de waarde van de overgebleven bouwsels inzien. Al sinds de oorlog bestaat in Zandvoort Park Kostverloren, met bunkers die zijn omgebouwd tot vakantiehuisjes. Veel andere hebben inmiddels de status van monument gekregen. “Dat komt doordat de historie inmiddels minder beladen is, al geldt dat uiteraard niet voor iedereen. We zien bunkers nu meer als een erfgoed dat het behouden waard is en waarmee de oorlog juist kan worden herinnerd”, vertelt Jeroen Rijpsma, militair-historisch onderzoeker, gespecialiseerd in de Atlantikwall.

MUSEA EN WIJNKELDERS

In veel bunkers is een museum gevestigd, zoals het Bunkermuseum

Met staal versterkt beton en dikke wanden: een bunker haal je niet zomaar weg.

Bunkers waren tijdens WOII onderdeel van de Duitse verdedigingslinie de ‘Atlantikwall’.

IJmuiden, Bunkermuseum Terschelling, Bunkermuseum Wn 12H op Vlieland, het Atlantikwall Museum Noordwijk en diverse bunkermusea in Zeeland. Maar er

zijn volgens Rijpsma tegenwoordig meer leuke vormen van hergebruik. “Zo wordt in Burgh-Haamstede een bunker omgebouwd tot informatiecentrum. Niet alleen over de Tweede Wereldoorlog, maar ook over natuur en het ‘leven’ van de bunker na de oorlog, een soort biografie van het bouwwerk. In Oostvoorne wordt een bunker gebruikt als paardenstal. Weer een andere is omgebouwd tot Bed & Breakfast. Een van de nieuwste omgebouwde bunkers fungeert nu als recreatieverblijf op Terschelling”, vertelt Rijpsma enthousiast. Ook in Hoek van Holland en Den Haag zijn veel voorbeelden van bunkers die zijn samengevoegd met een nieuwgebouwd huis en dan bijvoorbeeld dienstdoen als wijnkelder. In Vlieland rijpt een kaasmaker er zijn zeevierkaas. Een bewoner van ’s-Gravenzande bouwde de bunker in zijn voortuin om tot garage voor zijn Mercedes.

BLIJVENDE HERINNERING

Daarnaast verschijnen langs bunkers ook steeds vaker wandel- en fietsroutes. Ze bieden als landmark een rust-of oriëntatiepunt binnen de tocht. Vaak staat er een bordje bij met een korte toelichting over het bouwwerk. Soms wordt de bunker gecombineerd met een uitzichttoren of kunstobject of is hij zelf fraai beschilderd. De ‘betonnen souvenirs’ zullen altijd blijven herinneren aan de oorlog, maar krijgen op deze manier toch een betekenisvolle herbestemming. ■

FIETS- EN WANDELROUTES

Zes nieuwe fietsroutes voeren langs overblijfselen van de Atlantikwall en ander oorlogserfgoed in Zuid-Holland. Ze zijn te vinden bij Noordwijk-Lisse, Katwijk/Wassenaar, Den Haag/Scheveningen, Hoek van Holland/Westland, Voorne en Goeree. Elke route is tussen de 30 en 40 kilometer. Het is mogelijk om twee of meer routes met elkaar te verbinden. erfgoedhuis-zh.nl (> publicaties > fietsroutes atlantikwall) bezoekatlantikwall.nl In de Nederlandse kustgebieden zijn verschillende korte en langere wandelroutes langs bunkers te vinden. Bijvoorbeeld in de Amsterdamse Waterleidingduinen waar er ongeveer 400 te vinden zijn. awd.waternet.nl (> beleef > wandelroutes) Of de wandelroute Atlantikwall in Noordwijk, die start bij het Atlantikwall Museum Noordwijk. staatsbosbeheer.nl (> naar buiten > routes)

BEZOEK EN RONDLEIDING

Het Bunker Museum IJmuiden is elke eerste en derde zondag van april t/m september en de eerste zondag van oktober geopend van 11:00 tot 16:00 uur. Er zijn verschillende rondleidingen onder begeleiding van een ervaren gids. bunkermuseum.nl